

RAMNES KIRKE

Arkeologisk overvåking av graving for utskifting av kum

Halvorsen, Sunniva Wilberg

Tittel Ramnes kirke Arkeologisk overvåking av graving for utskifting av kum	Rapporttype/nummer NIKU Oppdragsrapport 72/2021	Publiseringsdato [Publiseringsdato]
	Prosjektnummer 1022060	Oppdragstidspunkt 25.05.2021
	Forsidebilde Oversiktsbilde mot sørvest, S. Halvorsen. Cf53909_NIKU_0001.JPG	
Forfatter(e) Halvorsen, Sunniva Wilberg	Sider 11	Tilgjengelighet Åpen
	Avdeling Arkeologi	

Prosjektleder Sunniva Wilberg Halvorsen
Prosjektmedarbeider(e) -
Kvalitetssikrer Rory Dunlop

Oppdragsgiver(e) Tønsberg kirkelige felleståd
--

Sammendrag NIKU overvåket tømning av vannkum 25.5.2021. Kummen ble tømt ved håndgraving, og det viste seg at det ikke ble nødvendig å fjerne kummen. Den arkeologiske overvåkingen ble deretter avsluttet. Ettersom graveomfanget ble svært nedskalert underveis ble det ikke avdekket in situ middelalderse kulturlag.
--

Emneord Middelalder, kirkegård, Ramnes kirke, kirkested, vannkum

Avdelingsleder

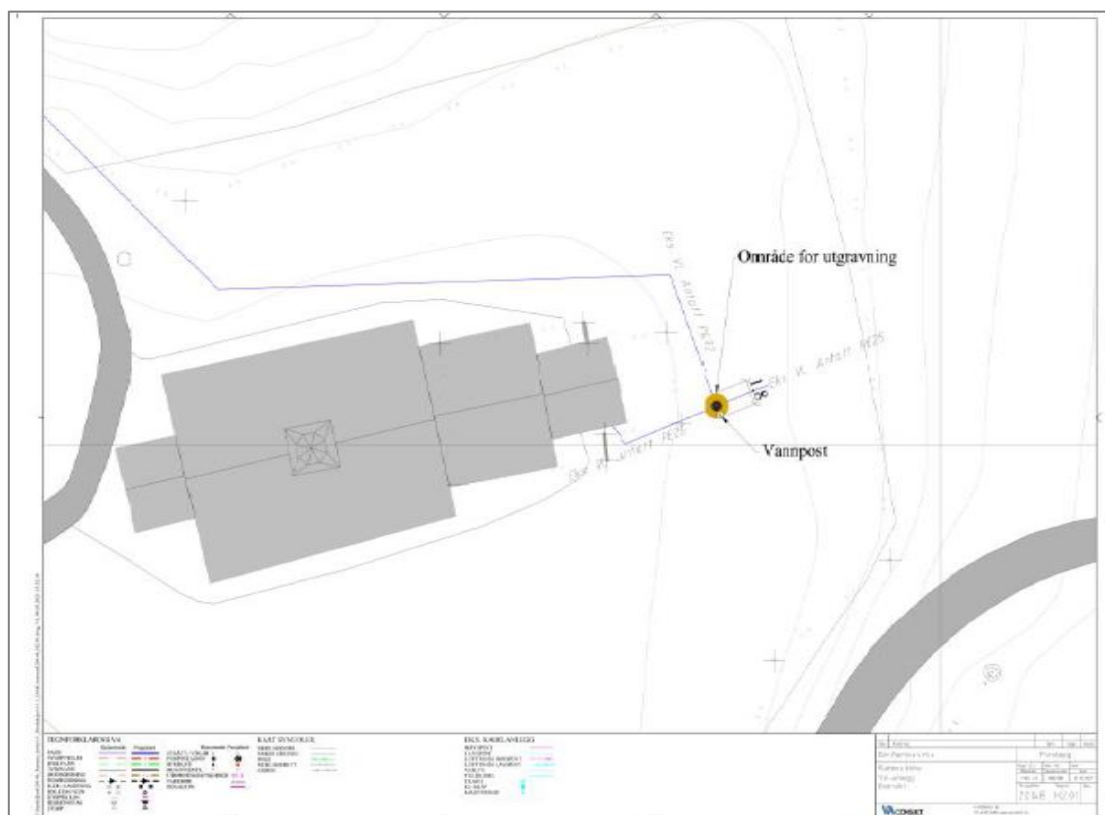
Lise-Marie Bye Johansen

1 Innledning

VA Consult Sandefjord AS, ved Vidar Jellum, har på vegne av Tønsberg kirkelige fellesråd søkt Vestfold og Telemark fylkeskommune om dispensasjon fra Lov om kulturminner av 9. juni 1978 (kml) for graving for utbedring av vannkum ved Ramnes kirke, Tønsberg kommune. NIKU Distriktskontor Tønsberg mottok anmodning fra Vestfold og Telemark fylkeskommune 12.3.2021 (FK saksnr. 21/08451) om utarbeidelse av faglig tilråding i saken, og om forslag til prosjektplan og budsjett i tråd med NIKUs faglige tilråding for det omsøkte tiltaket. NIKU oversendte tilråding og prosjektplan og budsjett 26.3.2021. Vestfold og Telemark fylkeskommune fattet dispensasjonsvedtak 28.4.2021 (21/08451-8).

Det skulle utbedres en vannkum øst for kirkebygget (fig. 1). Kummen var ødelagt og det var ikke mulig å sette lokk på kummen. Det var vannlekkasje i kummen og kumtoppen var en fare for besøkende. Vannlekkasjen tilførte grunnen mye vann, noe som kan være uheldig for gravplasser. Det ble søkt om å fjerne hele kummen og erstatte den med nedgravde bakkekraner.

Eksisterende kum var ca. 1200 mm i diameter innvendig i bunnen. Denne kummen skulle fjernes for å få komme til vannledningene og koblet disse til nye bakkekraner på en god måte. Eksisterende vannpost skulle byttes ut med en enkel ny vannpost med drenerende bakkekran med samme plassering. Det var beregnet å kun grave i omrørte masser som ble berørt da eksisterende kum og rør ble etablert.

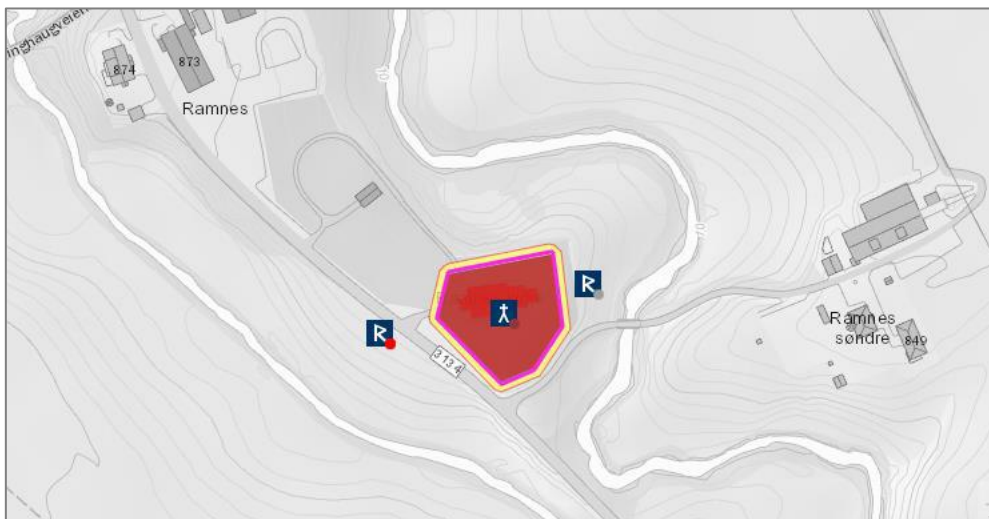

1.1 Kulturhistorisk og topografisk bakgrunn

Tiltaksområdet ligger innenfor det automatisk fredede kulturminnet *Ramnes kirkested*, kulturminne-ID 85265 (fig. 2). Kirkestedet består av en middelaldersk kirke med middelaldersk kirkegård.

Ramnes kirke er en romansk steinkirke, med rektangulært skip, og smalere, tilnærmet kvadratisk kor. Kirken dukker opp i skriftlige kilder først i 1363. Ramnes middelalderske kirkegård ligger omkring kirken, på en halvøy i terrenget som har hovedretning fra vest til øst. Fra kirken faller terrenget i kirkegården mot nord og øst, mens området ellers er tilsynelatende i samme nivå som kirken. Den middelalderske kirkegården følger i store trekk landtungens form, men begrenses i vest av landeveien. Et fragment av mulig steinkors i kleber er funnet ved yttersiden av kirkens våpenhus i 2013. Klebersteinen skal ha kommet fram under rydding av et skap i kirkens våpenhus for flere år siden, og ble lagt ut. Skap i våpenhuset skal ha blitt renoveret i 1945 og klebersteinen kan da ha kommet fram ved opprensning inntil murene for bygging av skap (Brendalmo 2016).

Basert på en gjennomgang av arkivmaterialet, tiltakets plassering innenfor den middelalderske kirkegården og relativt nær kirkens kor, inngrepets utstrekning og dybde, vurderte NIKU at det var et konfliktpotensial knyttet til oppgraving av vannkum. Nedgravningen av kummen er ikke dokumentert, og det var sannsynlig at det ville kunne påtreffes automatisk fredede kulturminner i profil og i bunn av grøft.

Figur 2. Oversiktskart hentet fra Askeladden.

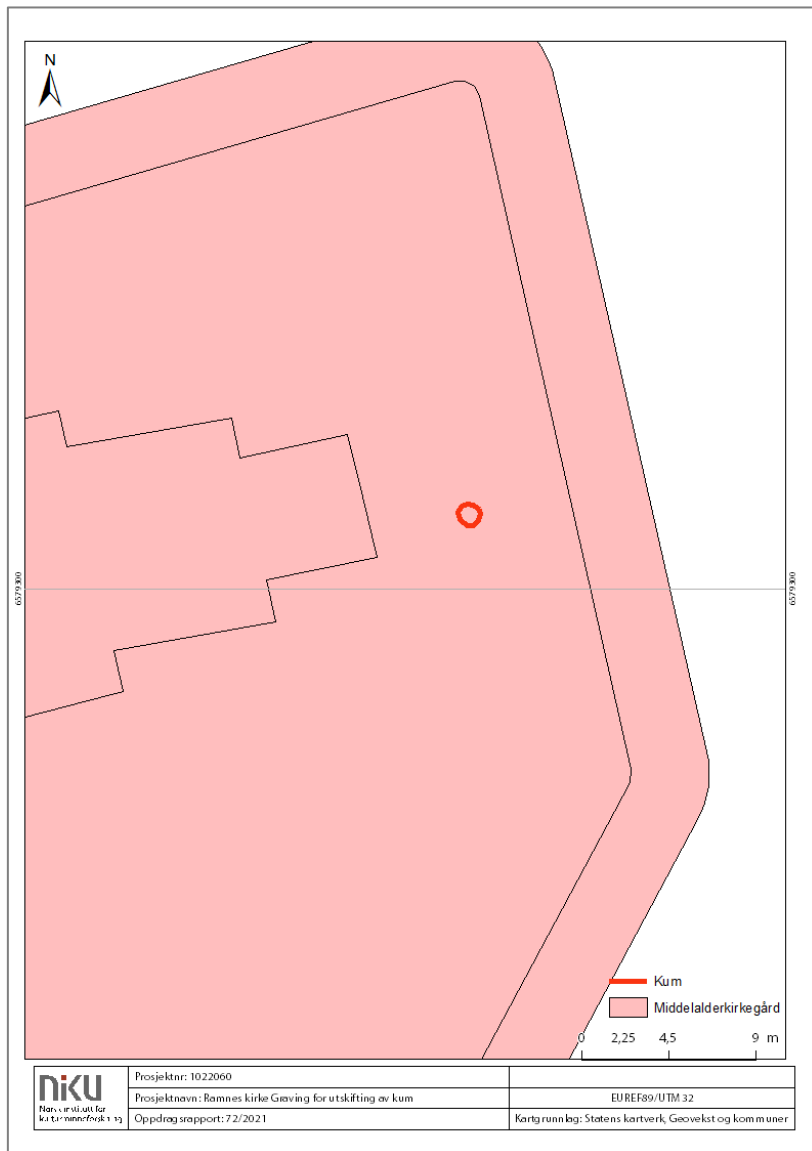
1.2 Undersøkelsens faglige problemstillinger

Med utgangspunkt i Riksantikvarens satsingsområder i *Faglig program for middelalderarkeologi* (Johannessen & Eriksson 2015) er følgende problemstillinger relevante for undersøkelsen:

- Finnes det bevarte graver fra middelalder? Dersom det påtreffes graver, hvor gamle er disse, og hvilken bevaringstilstand har de?
- Hvor tykke er kirkegårds lagene? Er det mulig å se spor av eldre bruk av området i bunn av grøfta?
- Finnes det spor av en eldre kirke på stedet? Hvilken orientering har i så fall denne, og kan vi si noe om byggeskikk?

Figur 3. Arbeidsbilde. Mot SV. Cf53909_NIKU_0003.JPG.

Figur 4. Oversiktskart.

2 Metode og resultater

NIKU har utarbeidet en forenklet dokumentasjonsstandard etter at feltarbeidet ble gjennomført. Etterarbeidet følger derfor delvis denne standarden, men avviker på noen punkter hvor etterarbeidet alt var ferdigstilt da standarden ble klar.

Det arkeologiske feltarbeidet ble gjennomført som en arkeologisk overvåkning (fig. 3-6). Entreprenør var Marthinsen & Duvholt og VA Consult Sandefjord AS, med kirkegårdsansvarlig Bent Hansen som tiltakshavers stedlige representant. Prosjektleder fra NIKU var Sunniva Wilberg Halvorsen. Til innmåling ble det benyttet CPOS. Innmålingsdata ble behandlet i ArcGIS og intrasis. Foto er lastet inn i MUSIT.

Arkeolog var på overvåkning 25.5.2021. Det ble da klart at arbeidene kunne utføres ved å spa ut omrørte slammasser for hånd, fra bunnen av kummen. Bunnen ble tømt for masser; disse massene inneholdt plast og isolasjonsmaterialer. Da vannlåsen var avdekket ble det klart at det ikke ville bli nødvendig å fjerne betongkummen, men at den gamle kummen kunne gjenfylles etter at ny kran var montert. Kun den øverste ringen på kummen skulle slås i stykker og fjernes, uten at dette innebar graving. Dette berørte de øvre 20 cm. Arkeolog informerte om at dersom det skulle bli nødvendig med ytterligere graving skulle arkeolog være til stede. Den arkeologiske overvåkingen ble deretter avsluttet med fotografering og innmåling av kummen.

Dybden på kummen var 1,4 m. Diameter på kummen var ca. 1,05 m. Ettersom graveomfanget ble svært nedskalert underveis ble det ikke avdekket in situ middelalderse kulturlag eller menneskelevninger.

Figur 5. Kum, ferdig gravd. Mot SV. Cf53909_NIKU_0004.JPG.

Figur 6. Kum, ferdig gravd. Mot SV. Cf53909_NIKU_0005.JPG.

3 Litteratur

Brendalmo, J. & Eriksson, J.-E. G. 2016. Kildegjennomgang. Middelalderse kirkesteder i Vestfold fylke. Riksantikvaren.

Brendalmo, J. 1990. Kirkesteder i Vestfold: Hvem bygde kirker og hvorfor – hvor ble kirkene bygd og hvorfor? Skisse til problemstillinger omkring kirkebyggeriet. Riksantikvaren, Tønsberg. *Arkeologiske rapporter fra Tønsberg nr 3, 1990.*

Johannessen, L. & Eriksson, J.-E. G., 2015. *Faglig program for middelalderarkeologi. Byer, sakrale steder, befestninger og borger.* Riksantikvaren.

Riksantikvarens arkiv

4 Vedlegg

4.1 Fotoliste

Filnavn	Motiv	Sett mot	Struktur-nr
Cf53909_NIKU_0001.JPG	Oversikt Ramnes kirke - arbeidsbilde	SV	3505
Cf53909_NIKU_0002.JPG	Oversikt Ramnes kirke - arbeidsbilde	SV	3506
Cf53909_NIKU_0003.JPG	Arbeidsbilde	SV	3507
Cf53909_NIKU_0004.JPG	Kum, ferdig gravd	SV	3508
Cf53909_NIKU_0005.JPG	Kum, ferdig gravd	SV	3509

4.2 Strukturliste og koordinatliste: Instrasisprosjektkode 800511

Intrasiskode	Beskrivelse	N-koordinat	E-koordinat	Høyde
3501	Topp kum	6579303,809	571380,842	17,66
3502	Bunn kum	6579303,851	571381,07	16,379
3503	Bunn kum	6579303,493	571380,825	16,448
3504	Bunn kum	6579304,009	571380,857	16,339
3505	Cf53909_NIKU_0001.JPG			
3506	Cf53909_NIKU_0002.JPG			
3507	Cf53909_NIKU_0003.JPG			
3508	Cf53909_NIKU_0004.JPG			
3509	Cf53909_NIKU_0005.JPG			

Norsk institutt for kulturminneforskning er et uavhengig forsknings- og kompetansemiljø med kunnskap om norske og internasjonale kulturminner.

Instituttet driver forskning og oppdragsvirksomhet for offentlig forvaltning og private aktører på felter som by- og landskapsplanlegging, arkeologi, konservering og bygningsvern.

Våre ansatte er konservatorer, arkeologer, arkitekter, ingeniører, geografer, etnologer, samfunnsvitere, kunsthistorikere, forskere og rådgivere med spesiell kompetanse på kulturarv og kulturminner.

www.niku.no

NIKU Oppdragsrapport 72/2021

NIKU hovedkontor
Storgata 2
Postboks 736
Sentrum
0105 OSLO
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Tønsberg
Farmannsveien 30
3111 TØNSBERG
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Bergen
Dreggsallmenningen 3
Postboks 4112
Sandviken
5835 BERGEN
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Trondheim
Kjøpmannsgata 1b
7013 TRONDHEIM
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Tromsø
Framsenteret
Hjalmar Johansens
gt. 14
9296 TROMSØ
Telefon: 77 75 04 00